

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์: การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการผลิตแบบเกษตรทางเลือกของเกษตรกรในชนบท

ชื่อผู้เขียน: นางสาวเพ็ญสุดา สอนบุญ

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต: สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์:

รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ ลีสุวรรณ	ประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยงยุทธ เปลี่ยนผดุง	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.พศิน แดงจวง	กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการผลิตแบบเกษตรทางเลือกของเกษตรกรในชนบท มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการผลิตแบบเกษตรทางเลือก และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกชุมชนที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการผลิตแบบเกษตรทางเลือก

วิธีการศึกษาวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเริ่มจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด หลักการ ทฤษฎีและการปฏิบัติการผลิตแบบเกษตรทางเลือก เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างหรือเป็นคำถามปลายเปิด การบันทึกภาคสนาม การจัดกลุ่มสนทนา การทำงานร่วมกับชุมชน โดยมีกล้องถ่ายภาพเป็นอุปกรณ์ช่วยในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้อภิเคราะห์ แยกแยะ จัดหมวดหมู่และตีความหมายของข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอรายงานการวิจัยแบบบรรยาย อธิบายและสรุปเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

เดิมชุมชนมีการผลิตแบบไร่หมุนเวียนที่เน้นเพื่อการยังชีพ ผลผลิตที่ได้พออยู่พอกิน ถึงแม้ว่าจะมีการหักล้างถางป่าบ้าง แต่ก็ยังมีป่าเหลืออยู่มาก ไม่มีผลกระทบต่อชุมชน ต่อมาชุมชนเริ่มเข้าสู่การผลิตเพื่อขายและเปลี่ยนเป็นระบบเกษตรแผนใหม่ ต้องใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาช่วยในการผลิต มีการลงทุนเพิ่มมากขึ้น ผลผลิตที่ได้ไม่สามารถช่วยในด้านของรายได้ กลับมีผลเสียต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ป่าไม้ถูกทำลาย ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล น้ำในลำห้วยเหือดแห้งไป ขณะที่พื้นที่มีอยู่อย่างจำกัดและมีสภาพเสื่อมโทรม ขาดความอุดมสมบูรณ์ สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นสาเหตุและแรงผลักดันที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของเกษตรกร แม้ว่าชุมชนได้เผชิญกับผลกระทบดังกล่าวอย่างมากก็ตาม ชุมชนยังไม่สิ้นหวังและในขณะนี้เองที่แนวคิดเรื่องเกษตรทางเลือกได้แพร่เข้ามาสู่ชุมชนที่นับว่าเป็นแรงจูงใจให้ชุมชนได้เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเป็นแบบเกษตรทางเลือก โดยกลุ่มเกษตรกรกลุ่ม ๆ เล็กที่เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงได้เริ่มนำเอารูปแบบการผลิตเกษตรทางเลือกที่มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชนมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ 1. รูปแบบเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ การใช้สมุนไพรในนาข้าว (สะเดาในนาข้าว) การปลูกข้าวแล้วตามด้วยถั่วลิสง (ปลูกถั่วดินหลังนา) การปลูกไม้พุ่มตระกูลถั่วเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน (แนวระดับ) 2. รูปแบบการทำไร่นาสวนผสม ทั้งนี้เกษตรกรมีระบบความคิด ความเชื่อ คุณค่าของเกษตรทางเลือกว่า เป็นระบบการผลิตที่ทำให้ชีวิตมีความปลอดภัยจากสารพิษ มีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ ลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารในครัวเรือน เป็นระบบที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัวและชุมชน ช่วยลดปัญหาหนี้สิน ลดความโลภ ไม่เป็นการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้มีโอกาสเผยแพร่สิ่งที่ดีมีคุณค่าให้กับบุคคลอื่น

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการผลิตแบบเกษตรทางเลือก มีอยู่ 2 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ลักษณะทางนิเวศน์ของชุมชน คือ พื้นที่เพาะปลูกที่ลาดชันที่ถูกน้ำฝนชะล้างหน้าดินทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ระบบสังคมในชุมชนที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ทำให้แนวคิดเกษตรทางเลือกแพร่ไปตามสายความสัมพันธ์นี้ด้วย และองค์กรหรือกลุ่มชาวบ้านที่ได้สนับสนุนเกษตรทางเลือกเพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาหมู่บ้านที่ยั่งยืน 2) ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ กระแสการพัฒนาหลักของประเทศ ที่ทำให้เกิดปัญหาและแรงผลักดันให้เกษตรกรหาทางเลือกใหม่ ๆ ระบบการตลาดของเกษตรกรที่เน้นการซื้อขายในชุมชน และมีรายได้ตลอด สื่อสารมวลชน ที่มีการรณรงค์เผยแพร่แนวคิด หลักการและการนำเสนอแนว

ปฏิบัติที่มีเกษตรกรเคยประสบผลสำเร็จ การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก โดยการเข้ามาส่งเสริมในชุมชน และให้ศึกษานอกระบบโดยเฉพาะกระบวนการฝึกอบรม การแลกเปลี่ยน และเชื่อมความรู้อกับภายนอกชุมชน โดยการเข้าร่วมอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน ประชุม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของเกษตรกร ซึ่งปัจจัยทั้งสองด้านนี้ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตขึ้นในชุมชน

Thesis Title: Changes Toward Alternative Agriculture Production System in Rural Areas

Author: Miss Pensuda Sornboon

M. Ed.: Nonformal Education

Examining Committee:

Assoc. Prof. Dr. Chukiat	Leesuwan	Chairman
Assist. Prof. Yongyudh	Plianpadung	Member
Assoc. Prof. Dr. Phasina	Tangchuang	Member

Abstract

This study on “Changes towards Alternative Agriculture Production Ssystem in Rural Areas” aims to analyze the process of change leading to alternative Agriculture production and also to analyze factors leading to changes both from within and outside the community.

The method of research was to investigate available documents, concepts, principles as well as theory and practice concerning alternative agriculture. Information and data were collected through observations, informal interviews, recordings of fieldwork, group discussions and working in the community, a camera was used to illustrate facts and informations. The information was interpreted,

analyzed and categorized and the study presented as a lecture, providing definitions and conclusions as follows:

Traditionally, farmers produce crops by rotating cultivated field plots with fallow areas. This system was adequate for the people's subsistence; forest areas were reduced to a minor extent and no negative impact was felt by the community or the environment. When a transition towards a market-oriented production took place, farmers began to apply methods using new technology combined with increased financial input. Even so, they were hardly able to solve the problem of inadequate income using modern methods, which also began to affect the environment and people's health. To increase production, additional forest areas were cleared causing seasonal changes in rainfall and thus less water from the hills in the streams; agricultural land became limited and the soil degenerated lacking adequate nutrients for sustainable crops. These factors have caused farmers to adapt to more appropriate cultivation methods. Although society has faced all these hardships it is not discouraged and new ideas of alternative agriculture are spreading and creating the desire to change old methods. Small groups of leading farmers are changing to alternative agriculture which is compatible with the life of the community. There are two systems. One is based on the use of herbs, i.e. sowing in paddy fields, planting peanuts after rice and the planting on a type of legume to prevent soil erosion and provide organic fertilizer. The second, crops, trees and animal raising are integrated and diversified.

Farmers are convinced that through alternative agriculture using these methods they can avoid toxic hazards, establish economic security, pay expenses,

by food, avoid high debts, reduce greed and conserve nature and the environment. In this way the community may become involved in extending benefits to others.

These are 2 types of factors which influence change towards alternative agriculture: those from within and those from outside the community inside factors are concerned with:

a) soil erosion (and plant nutrient decrease) on sloping fields being one of the main causes of poor yields.

b) social structure based on the extended family fosters the spread of alternative agriculture concepts.

c) villagers' groups/organizations by which alternative agriculture is recognized to be of value.

Factors from outside are concerned with:

a) National progress which causes a range of problems and consequently a source of pressure for small farmers to look for solutions in new alternative ways.

b) a campaign by mass media giving coverage on concepts and principles as well as successful farmers' methods.

c) a market system by villagers which focuses on local sales and purchases providing regular income.

d) extension, training and education including exchanges and promoting links with other groups.

Both sets of factors are interrelated and contribute towards constructive changes in production methods in the community.